

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

ION ARAMĂ

Trecătoarea de fier

ROMAN

UNIVERS

CAPITOLUL I

14/27 august 1916

1.

– Nu pleca neînarmat, îl sfătui colonelul.

Căpitanul Crivăț tocmai deschisese dulapul în care-și ținea pistolul. Scoase arma și-i cercetă încărcătura cu o mișcare iute. Colonelul urmă:

– Cu toate că n-o să-ți trebuiască. Herr Iulius nu e omul du-elurilor cu pistolul. Preferă metode mai rafinate. Și nici nu cred că-l mai găsești acasă. Consiliul de coroană l-a pus pe gânduri.

– Sau pe fugă, zâmbi Crivăț îndreptându-se spre ușă. Am plecat, domnule colonel.

– Nu-ți uez succes, spuse colonelul. Pescarii susțin că urările aduc ghinion. Îți dau în schimb un ordin: nu te expune inutil. De altfel, o să te însoțească un comisar din poliția de siguranță.

– Mă descurcam și singur.

– Nu era legal.

– Destul s-a ascuns Herr Iulius în umbra legii noastre prea îngăduitoare.

– Lasă politica și du-te, zise colonelul.

Crivăț plecă grăbit, aproape alergând. De doi ani aștepta această clipă. În sfârșit, își spuse, pe când mergea pe lungă alee către poartă. Ești arestat, Herr Iulius. În numele legii... Al legii pe care-o încâlci de-atâta vreme!

Fiatul Biroului Informațiunilor aștepta la poartă cu motorul pornit. Soldatul de la volan își îndreptă capela și salută cu o

mână, iar cu cealaltă deschise portiera din spate. Pe banchetă stătea un civil spătos, care salută și el:

– Am onoarea, domnule căpitan. Sunt comisarul Petcu.

– Am onoarea, spuse Crivăț. Mergem?

– În ceea ce mă privește... zâmbi comisarul și-și pipăi, prin haină, tocul pistolului.

– Dă-i drumul, Mitică, spuse căpitanul.

Mașina porni de-a lungul Dâmboviței, spre centrul orașului. Crivăț privi cu coada ochiului spre comisar. Acesta stătea cu buzele strânse, cu ochii țintă înainte. Se întoarse deodată spre el.

– Mare greșală, domnule căpitan. Să-l lăsăm în pace atâta vreme.

– Ordin de sus, oftă căpitanul Crivăț. Voiau să prindem peștele cel mare.

– Peștele cel mare se prinde greu. Uneori e bine să te mulțumești și cu plevușcă.

– Nici Herr Iulius nu-i plevușcă, surâse Crivăț. După câte cred eu, lucrează pentru mai mulți stăpâni. Acum doi ani ne-am lovit de el într-o poveste cu cetatea Turtucaia. Un om de-al lui căuta să afle starea bateriilor. După aceea, alt fir ne-a dus tot la el, pornind de la producția de armament. M-am pomenit la statul-major cu un funcționar de la Arsenal. Herr Iulius îi oferise o rentă lunară, cu condiția să-i dea informații despre comenzile de armament și muniții. Funcționarul lucra chiar la registratură, avea la-ndemână toate datele. Un om sărac, cu familie grea... Bani oferii de Herr Iulius erau o tentație, știți? Spionul lucrase bine. Știa totul despre bietul om. Numai că și-a greșit socotelile...

Căpitanul zâmbi cu gândul la renghiul pe care-l jucase Biroul Informațiunilor atât lui Iulius, cât și patronilor săi: funcționarul fusese îndemnat să accepte cererea spionului și să-i dea datele pe care le furniza statul-major. Luni de zile, serviciul de spionaj german a înghițit cu lăcomie date false – cantități de cartușe mult inferioare celor reale, informații despre repararea tunurilor de cetate din fortificația Bucureștiului; de

fapt, tunurilor li se modificau afeturile și li se adăugau roți, intrând în componența bateriilor mobile... Apoi, funcționarul fusese mutat la alt serviciu și Herr Iulius trebuise să renunțe la această „sursă“...

Al treilea episod îl dusesese pe căpitan chiar în preajma spionului. Dintre porturile pe care le vizita, Herr Iulius părea să aibă predilecție pentru Galați. O anchetă discretă dovedise însă că firma lui Herr Iulius nu angaja aici transporturi mai mari decât în alte porturi dunărene. Atunci? Căpitanul Crivăț a pornit pe urmele spionului, la Galați. Îmbrăcat în docher, a asistat la discuțiile acestuia cu căpitanul remorcherului care avea să transporte șlepurile cu grâu până la Viena. Mai apoi, sub înfățișarea unui funcționar de port, l-a urmărit la căpitanie și a aflat că negustorului îi venise chef să pescuiască. L-a observat de la distanță cum își pregătește pe îndelete excursia: tașca de piele cu scule pescărești trântită pe bancă lângă el, haina așezată cu îngrijire alături, mânecile suflecate și... la drum! Barca a plutit domol prin fața portului, apoi Herr Iulius a lăsat vâslele și a aruncat undița. Purtată lin pe apele fluviului, barca se apropia de Țiglina, unde se afla o bază a Diviziei de Dunăre. Căpitanul Crivăț, văzând încotro a luat-o pașnicul negustor, a oprit o trăsură și a pornit cu ea spre Țiglina, în trapul cailor. A coborât la Obor. Și-a continuat urmărirea supraveghind de sus, de pe faleza înaltă, drumul bărcii. Herr Iulius nu arunca nici o privire mândrelor torpiloare acostate sub malul înalt, în preajma gurii Siretului; altceva părea să-l preocupe. Când și când, în vreme ce-și făcea de lucru cu undițele, înălța privirea către vârful dealului, unde se aflau instalate bateriile fixe ale marinei...

Seara – o seară frumoasă, de început de mai –, căpitanul Crivăț a așteptat o oră întreagă pe trotuar, în fața hotelului „Olimpic“. Așteptarea nu i-a fost zadarnică: proaspăt ras, cu cămașă cu gulere tare, Herr Iulius a coborât în restaurant. Căpitanul a intrat și el și a găsit o masă în preajmă. După o vreme, a apărut un locotenent-comandor, cunoștință mai veche, judecând după familiaritatea cu care-l întâmpinase Herr Iulius. Încălzit de

șampanie, marinarul a adus un elogiu meritat cetății Galați. „Bateriile de coastă o fac invulnerabilă, perora el. Numai calibrul principal din cazemate l-ar ține pe dușman la zece kilometri. Plus tunurile cu tragere repede, amplasate pe faleză...”

– La întoarcere, încheie Crivăț, i-am raportat colonelului meu: „Nu mai încape nici o îndoială. Omul face spionaj sub pretextul călătoriilor de afaceri. Să punem mâna pe el, înainte de a putea face mai mult rău”. „Răbdare, tinere, mi-a spus colonelul. Se tot învârtește pe la ambasadele Germaniei și Austro-Ungariei: cine anume îi cere informațiile? Pentru noi, Herr Iulius e doar o za din lanț; trebuie să-i aflăm capătul. Un diplomat imperial expulzat pentru spionaj, o întregă rețea anihilată – asta numesc eu misiune îndeplinită!” „Cred că știi care dintre diplomați...” „Știu și eu, m-a întrerupt colonelul. Te gândești la atașatul militar austro-ungar. Dar ne trebuie probe.” Asta e, domnule comisar. Înțelegi de ce nu ne-am grăbit?

– Și-acum credeți că ne așteaptă liniștit în casă?

– Om vedea, spuse Crivăț. Mărește viteza, Mitică!

Mașina se strecură printre trăsurile și automobilele care năpădiseră, ca un făcut, bulevardul. Din Rosetti o luă pe o stradă liniștită, cu copaci înalți, cu coroane bogate, care se îmbinau deasupra străzii, alcătuiind un tunel verde. Aerul însuși părea mai răcoros. Ajunseră în fața locuinței lui Herr Iulius. Căpitanul ar fi nimerit casa și legat la ochi; de câte ori, după întoarcerea spionului din vreo „călătorie de afaceri”, nu-i supraveghease locuința, căutând să determine cine anume venea să culeagă „recolta” de informații...

– Stop, îi spuse șoferului. Trage pe dreapta și așteaptă. Să mergem, domnule comisar.

Un agent în civil, cu pălăria trasă pe ochi, se ivi de după un copac:

– Dom’ comisar, am adus mandatul.

– Bun. Du-te după colț și supraveghează spatele casei.

Agentul plecă în fugă, deschizându-și tocul pistolului.

Căpitanul se îndreaptă cu o mișcare hotărâtă spre porțiță. O deschise. Comisarul îl urmă. Se opri la ușa principală a casei. Încercă ușa, era încuiată, căpitanul apăsă pe butonul soneriei. Se auziră pași târșâiți, apoi o femeie scundă și grasă se arătă în prag:

– Ce doriți?

– Îl căutăm pe domnul Iulius.

– Nu-i acasă. Cine sunteți dumneavoastră?

– Poliția, se răsti comisarul. Dumneavoastră sunteți proprietăreasa?

– Da. I-am închiriat casa acum doi ani. Domnul Iulius avea recomandății. Nu primesc pe oricine, sunt femeie onorabilă și...

– Iată mandatul de percheziție. Acum putem intra?

– Vai de mine, poftiți, spuse femeia intimidată. Numai că e cam deranj. Domnul Iulius și-a făcut geamantanele azi la prânz. Avea pe masă pașaportul. Am vrut să-i restituim banii, că-mi plătise chiria pe șase luni înainte, dar era grăbit, a spus că ne socotim când s-o întoarce...

– Nu se mai întoarce, râse scurt comisarul. Asta-i camera lui?

Arătă spre ușa din dreapta, care se desprindea din salonul spațios, dar prost luminat. În aceeași clipă, de afară se auziră două împușcături. Căpitanul și însoțitorul său se repeziră la ușă, cu pistoalele pregătite. Din grădina mică, dar bogată în copaci și tufe de tot felul, se arătă agentul, umilit:

– L-am scăpat, domnule comisar.

– Unde?

– Tocmai când luam colțul, l-am zărit prin gard. M-am repezit spre el; a fugit; l-am somat să stea, am tras... Degeaba. L-am scăpat și gata.

– Cum arăta? întrebă căpitanul.

– Un om înalt, adus de spate, cu părul cenușiu.

– Nu era el, spuse gânditor căpitanul. Dar după semnalmente, era un om de-al lui. A fost văzut de mai multe ori în preajma lui Herr Iulius. Se întoarce spre proprietăreasă, care rămăsese, palidă, în cadrul ușii: Mai e cineva în grădină? Servitor, grădinar, ceva?

– Nu, domnule, sunt singură, spuse femeia. Grădina mi-o îngrijesc cu mâna mea. Cine să fi fost, Doamne, iartă-mă, că doar la noi...

– Și în casă? o întrerupse comisarul.

– Nimeni, absolut nimeni. Sunt singură. De când a plecat domnul Iulius, bineînțeles. Dar... ce-a făcut?

– Cercetăm casa, spuse Crivăț hotărât. Dumneata, se adresa sergentului, mai dă o raită prin jurul clădirii.

Intrară în camera din dreapta, o încăpere confortabilă, cu mobilier pretențios. Căpitanul se repezi la cămin, unde stăruiau câteva resturi de hârtie carbonizată; încercă să recupereze ceva, dar hârtia fusese bine arsă și nu putu să distingă nimic. Agentul se întoarse repede:

– Nu e nimeni pe afară, dom' căpitan.

– Păi, cine să fie, zise proprietăreasa, numai eu și el eram aici, v-am spus. Vine de două ori pe săptămână o femeie care-mi ajută la curățenie. Îi plăcea curățenia, Doamne, iartă-mă, vorbesc despre el ca despre un mort...

– Pentru noi e ca și mort, spuse comisarul, apoi se îndreptă spre agent: Du-te imediat la prefectură, raportează că omul a plecat și să se dea telegramă la gara Predeal, poate-l prind cei de la vamă...

Căpitanul se uită la ceas.

– Dac-a apucat acceleratul, nu-l mai prindem, oftă el.

– Încercăm, mormăi comisarul și-i făcu semn sergentului să plece.

Continuară percheziția. Herr Iulius își lăsase în garderob paltonul cu guler de blană; în buzunare nu găsiră nici o hârtiuță. Căpitanul trase sertarele biroului; erau goale. Cărțile din bibliotecă erau aliniate cu grijă; cercetă foaie cu foaie. Proprietăreasa făcu un gest resemnat:

– Degeaba vă uitați. Nu se prea omora cu cărțile...

– De unde știți? întrebă căpitanul.

– Păi eu ștergeam praful în fiecare zi. Și găseam cărțile neclintite, cum le lăsam.

Respect – N-avea timp de cărți, rânji comisarul. Dom'le căpitan, iată ce-am găsit.

Îi întinse o recipisă de poștă.

– Primea pachete de acasă? se miră căpitanul Crivăț.

– Or fi sticlele din grădină, își dădu gazda cu părerea.

– Ce sticle? întrebare amândoi deodată.

– Săptămână trecută le-a primit. Spunea că sunt sticle cu vin vechi, care trebuie să stea la loc bun, liniștit, nici cald, nici frig. Le-a dus el însuși și le-a îngropat. Mi-a spus să nu umblu la ele, că se supără foc. A așezat deasupra o ladă goală, să nu calce nici pisicile în preajmă. Poftiți să vedeți...

O urmară pe proprietăreasă. Din salon, trecură printr-un coridor și ajunseră pe o terasă înfierbântată de soare. Proprietăreasa luă dintr-un colț o săpăligă. Coborâră cele câteva trepte ale terasei, o luară înainte pe poteca dintre două răzoare de flori, lângă calcanul casei vecine, și văzură lada pusă cu gura-n jos, printre lujerele de lalele.

– Cineva a mișcat-o din loc, spuse femeia. Uitați-vă, mi-a rupt și florile... Dar nu putea fi domnul Iulius. Un om fin ca dumnealui... Și-apoi, a plecat atât de repede, că n-a mai avut vreme să intre-n grădină.

– Atunci... spuse comisarul.

Căpitanul se apucă să cerceteze urmele de pași imprimate în pământul moale.

– Un om înalt... murmură el. Pun rămășag că era adus de spate.

– Și avea părul cenușiu, întregi comisarul, parcă în ironie.

Crivăț ridică lada și o dădu deoparte. Comisarul luă săpăliga din mâna proprietăresei.

– Umblați cu grijă, murmură ea. Sticlele sunt lucru delicat.

Comisarul îndepărtă pământul negru, afânat. Curând dădu de capacul unei cutii de carton. Îl ridică atent, apoi se aplecă și scoase la iveală o eprubetă mare, astupată cu dop pecetluit cu ceară.

– Nu prea seamănă a vin, spuse răgușit căpitanul Crivăț.

Luă eprubeta din mâna comisarului și o privi în lumină. Pe fundul ei se zărea ceva tulbure, un fel de mucegai cenușiu. Comisarul se aplecă și mai scoase câteva eprubete.

– Să nu deschideți, îl preveni el.

– Nici prin cap nu-mi trece, domnule. Avem destulă vreme să aflăm ce-i înăuntru. Am mai văzut așa ceva la facultatea de medicină. După părerea mea, sunt niște culturi de bacili.

– Bacili? repetă comisarul înmărmurit.

Proprietăreasa își acoperi gura cu palma și se dădu un pas înapoi.

– Trebuie duse la laborator, spuse căpitanul Crivăț.

– Bine-nțeles, încuviință grăbit comisarul. Doamnă, cred că nu-i nevoie să vă spunem: nu vorbiți nimănui despre ce-ați auzit și ce-ați văzut. Sunt lucruri foarte grave, înțelegeți?

Femeia dădu din cap, fără să-și ia mâna de la gură.

2.

Din „Cuvinte către poporul românesc al satelor României din partea Ligii Culturale“

București, 1915

...Școli românești statul nu ridică, iar stăpânirea a silit pe învățători să învețe pe copii ungurește și în școlile susținute de țărani români. Unde nu s-au putut învoi, au închis școala și astfel în cinci ani au desființat peste 600 de școli românești.

...Toată lumea care a mai rămas în Ardeal, moșnegii, femeile și copiii, despoiați de avutul lor și cu ochii secați de lacrimi au gândul la frații din România. Ei știu că numai de aici le poate veni scăparea (...).

Pe Calea Victoriei, trăsurile și automobilele circulau tot mai greu. O mare de lume se îngrămădise în fața afișelor proaspăt lipite pe ziduri, care anunțau declararea stării de asediu.

Undeva, către Poșta Mare, răsună o trompetă. Apoi alta, dinspre Palatul Regal.

- Ce semnal e acesta, colonele? Nu l-am auzit niciodată.
- Mobilizarea generală, doamnă.
- Intrăm în război?
- Așa cred.
- În sfârșit!

Un bărbat blond, înalt, de vreo patruzeci de ani, se opri și el să citească afișul. Apoi se întoarse și privi spre „Capșa“, căutând parcă un om căruia să-i împărtășească gândurile.

- Bună seara, domnule Bistrițeanu! auzi în urmă un glas.
- Seara bună, dragă Petrea.

Se opri și dădu mâna cu tânărul care-i arătă cu fruntea spre decretul afișat în fața Teatrului Național:

- Vă bucurați, desigur.
- Cum să nu mă bucur? De atâția ani aștept această clipă.

Se înfăptuiește un act măreț. Aud pulsul istoriei, dragă prietene. Frații noștri de dincolo așteaptă de veacuri...

Un om înalt, adus de spate, cu părul cenușiu, își dădu pălăria pe ceafă:

- Asta ne lipsea! Război cu nemții! Păi, ne fac praf în câteva săptămâni!

- Cum vorbești dumneata? sări un alt trecător.
- Ești filogerman, pesemne! adăugă altul.

Omul adus de spate bătu în retragere:

- Sunt filoromân, monșer. Dar mă gândesc la aeroplanelor lor. Și la artileria lor grea, care face prăpăd la Verdun. Și la situația aliaților din Galiția și Salonic. Nu era momentul să intrăm, asta-i tot ce...

Se întrerupse, privind alarmat în jur. Discursul său rămăsese fără ecou. În locul unei dezbateri, cu argumente pro și contra, cum se obișnuia prin toate cafenelele de doi ani încoace, oamenii păstrau o tăcere grea. Îl priveau doar, neprietenos, și omul adus de spate citi în ochii lor o amenințare vagă, mută,